

1.5 NATIONAL COMPETITIVENESS: CONCEPTUAL APPROACHES AND DRIVERS

COMPETITIVITATEA NAȚIONALĂ: ABORDĂRI CONCEPTUALE ȘI FACTORI DETERMINANȚI

Victoria CLIPA

Abstract:

Nowadays, the concept of competitiveness has become an important research topic being discussed and debated widely by scientists, economists, politicians, head of states and businessmen. At a first glance the competitiveness' definitions appear to be somewhat simple, however it prove to be a concept characterized by a high level of complexity and ambiguity. Within the paper is analyzed the literature addressing the concept of competitiveness aiming to clarify it by formulating a set of underlying features.

Cuvinte cheie : competitivitate, avantaj competitiv, productivitate, exporturi, factori determinanți

Introducere

Secolul XX a marcat economia mondială printr-un intens proces de globalizare. În această epocă dezvoltarea unei economii de sine stătător este de neconceput, ele fiind influențate involuntar de evoluțiile și schimbările petrecute în întreaga economie mondială. Astfel în condițiile unei economii globale procesele care au loc într-o parte a globului au repercusiuni din ce în ce mai ample asupra economiilor din celelalte părți. Acest fenomen prezintă pentru țările lumii o sursă de beneficii și noi oportunități: intensificarea schimburilor comerciale, investiționale și tehnologice între diferite regiuni, accesul la piețele financiare internaționale, dezvoltarea și modernizarea infrastructurii internaționale de transport și prin urmare reducerea costurilor de transport, facilitarea accesului la piețele din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, de asemenea având un impact direct asupra dezvoltării societății prin facilitarea contactelor interumane și a raporturilor interculturale.

În același timp, globalizarea pune țările în fața unor amenințări, sau mai cu seamă, provocări. Pentru a putea beneficia de toate aceste oportunități, companiile intrând pe arena internațională trebuie să supravețuiască unei concurențe acere. Competitivitatea devenind, astfel, un obiectiv important a fi atins și o preocupare centrală pentru fiecare economie: atât pentru cele avansate, cât și în curs de dezvoltare.

Repere conceptuale în abordare a competitivității

În pofida faptului că conceptul de competitivitate a devenit în ultimele decenii foarte mult discutat, nu există în rândurile oamenilor de știință un consens privind definirea sa, factorii care o determină și indicatorii care o măsoară. Deseori competitivitatea este identificată cu astfel de concepte economice cum sunt: productivitatea, rentabilitatea, surplusul balanței comerciale e.t.c. Însă aceasta este o abordare incorectă, competitivitatea fiind un concept mult mai larg și complex. Neînțelegerea acestuia creează lacune în

metodologia sa de calcul. În același timp, este foarte important de a înțelege esența sa pentru a determina factorii care o determină, și prin urmare pârgghiile de intervenție ale autorităților naționale, precum și ale sectorului privat în menținerea și sporirea competitivității. În continuare sunt expuse doar câteva definiții ale acestui concept din multitudinea celor existente.

Tabelul 1

Definirea conceputului de competitivitate

1.	Competitivitatea la nivel micro este când o firmă este capabilă să producă bunuri sau servicii de o calitate superioară sau la un preț mai scăzut decât competitorii săi interni sau externi, în timp ce competitivitatea internațională reprezintă capacitatea unei țări, în condițiile pieței libere și ale unei concurențe corecte, de a concepe, produce și comercializa bunuri și servicii fie de o calitate superioara, fie la un preț inferior față de produsele și serviciile oferite de alte țări	Carbaugh, Washington University¹
2.	„Capacitatea firmelor, sectoarelor, regiunilor, aflate în competiție internațională, de a asigura în mod susținut un venit relativ ridicat din valorificarea factorilor de producție precum si un venit superior din valorificarea forței de muncă”, sau, dacă este vorba despre competitivitatea unei națiuni aceasta reprezentând „nivelul la care o țară, în condițiile pieței libere și echitabile, produce bunuri și servicii care răspund gusturilor pieței internaționale, care simultan menține și sporește veniturile reale ale populației pe termen lung” ² , „Competitivitatea în comerțul internațional reprezintă măsura capacității sau incapacității unei țări de a vinde produsele sale pe piețele internaționale”	OECD³
3.	Competitivitatea, care de multe ori este confundată cu așa indicatori financiari cum ar fi rentabilitatea și productivitatea, este abilitatea pe care o deține la un moment o firmă de a rezista concurenței. Competitivitatea este, prin urmare, un potențial care se caracterizează printr-un avantaj față de concurenții de pe aceeași piață. Rentabilitatea sau productivitatea nu sunt decât niște măsuri parțiale ale competitivității	Pricewaterhouse Coopers Développement⁴

¹ <http://mibes.teilar.gr/conferences/2007/poster/Dragomir-Vochita.pdf>

² <http://members.shaw.ca/compilerpress1/Anno%20Garelli%20CN%20Fundamentals.htm>

³ <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=399>

⁴ <http://www.industrie.gouv.fr/biblioth/docu/dossiers/sect/pdf/compet.pdf>

4.	Competitivitatea afacerii reprezintă capacitatea de a planifica, produce și a vinde produse și servicii caracteristicile cărora de preț, precum și cele în afară de preț, sunt mai atractive decât cele ale concurenților” ⁵ , pe când la nivel macro, ultimul raport definește competitivitatea ca fiind „un set de instituții, politici și factori care determină nivelul productivității unei țări. Nivelul productivității, la rândul său, stabilește un nivel sustenabil de prosperitate care poate fi acumulată de către o economie. Prin alte cuvinte, economiile mai competitive tind să fie capabile de a produce un nivel mai înalt de venit pentru cetățenii săi.”	<i>The Global Competitiveness Report 2009-2010</i>
5.	Competitivitatea reprezintă capacitatea de a vinde bunuri și servicii la timpul, locul și în forma convenientă cumpărătorilor străini la prețuri egale sau mai mici decât cele oferite de alți furnizori potențiali câștigând cel puțin costul de oportunitate a resurselor utilizate.	<i>Sharpley et Milham, 1990</i>

În pofida multitudinii de viziuni cu privire la conceptul de competitivitate, câteva trăsături și atribute fundamentale, care caracterizează acest concept pot fi desprinse:

- Competitivitatea reprezintă, în sens larg, atractivitatea unui produs și nivelul acestora de satisfacere a preferințelor consumatorilor; performanțele superioare ale unei entități economice, ale unei națiuni;
- Competitivitatea este un concept relativ, altfel zis atunci când se analizează competitivitatea unei entități economice nu se face o analiza a acesteia ca entitate individuală, ci în comparație cu alte entități. Astfel este un concept care descrie capacitatea de a face față concurenței;
- Competitivitatea nu este un concept static, ci unul dinamic, întrucât aceasta presupune un potențial format în timp. Performanțele unei entități la un moment dat, nu vorbesc neapărat despre competitivitatea acesteia. Cu toate acestea menținerea performanțelor sau creșterea acestora în timp, adică succesul de lungă durată în procesul concurențial poate fi o dovadă a competitivității acestei unități;
- Competitivitatea este un „indicator al sănătății unei entități” și ea întrupește prin sine mai mulți indicatori, care se referă la – calitate, cost, activități adiționale producției, marketing e.t.c. Astfel pentru a fi competitiv, o entitate trebuie să se conformeze sau să răspundă pe

⁵ Rugman Alan, D'Cruz Joseph; Fast Forward: Improving Canada's international competitiveness; Kodak Canada Inc, Toronto, 1991(pg. 12)

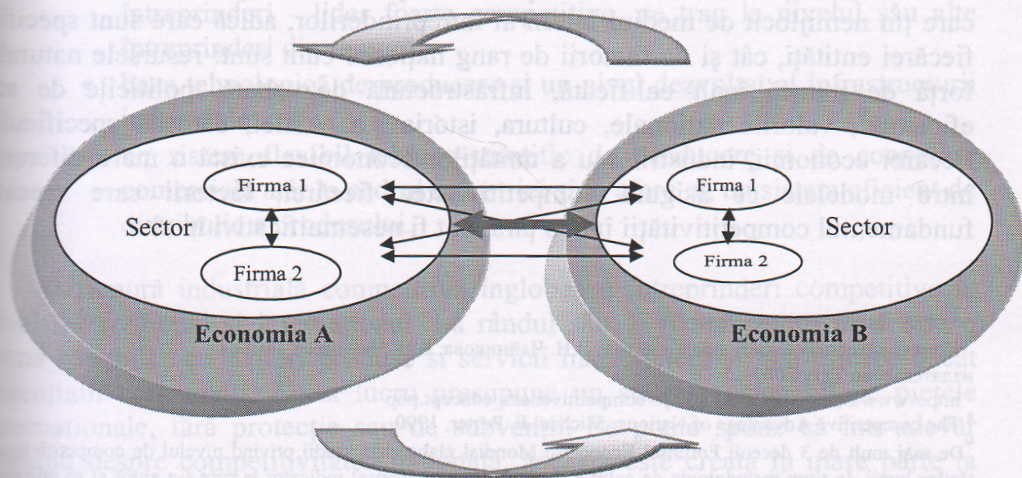
termen lung, unor anumiți factori care îi determină poziția sa concurențială pe piață;

- Competitivitatea este un concept complex constituit din mai multe niveluri ierarhice de analiză.

Fiind un concept care presupune performanță și superioritate în raport cu potențialii concurenți, noțiunea de competitivitate poate fi abordată la mai multe nivele ierarhice. În literatura de specialitate cel mai des se face o abordare a acestei noțiuni la nivel microeconomic (firmă), mezoeconomic (la nivel sectorial) și macroeconomic (la nivel de țară). Cu toate acestea, pot fi întâlnite multe alte abordări intermediare, ținând cont de contextul larg de utilizare a acestei noțiuni. Vorbind despre competitivitatea firmei, se poate vorbi despre competitivitatea unui produs sau linii de produse care ar presupune preeminența acestora ca raport preț-calitate față de alte produse de pe piața internă și cea externă. Însă, conceptul poate fi abordat dincolo de hotarele unei firme, sau a unui sector fiind atribuit performanțelor însușite la nivel regional. O regiune competitivă este una care poate atrage sau menține firme competitive, să mențină și să se focalizeze pe sporirea nivelului de trai al populației sale. Aici sunt doar câteva tratări ale competitivității din cele posibile.

În pofida multitudinii de abordări a acestui concept și indiferent la ce nivel acesta este analizat – la nivel de firmă, sector sau al întregii noțiuni, ele nu pot fi tratate independent, influențându-se reciproc. Astfel este important de a înțelege caracterul său complex și legăturile între fiecare din acest nivel. Cu toate acestea, la ce nivel nu ar fi noțiunea abordată, vor fi utilizați indicatori distincți de măsurare, precum și mecanisme diferite de gestiune ale competitivității.

Figura 1
Nivelurile ierarhice de analiză ale competitivității

Sursa: Elaborat de autor

După cum am mai menționat anterior, fiecare din aceste nivele se întrepătrund și se influențează reciproc. Competitivitatea unei națiuni depinde de existența sectoarelor competitive, iar acestea la rândul său, de activitatea firmelor care o formează. În opinia savantului rus Andrianov V. indicatorul sintetic care unește competitivitatea la nivel de produs, firmă, ramură și care poziționează o țară pe arena internațională este **competitivitatea națională**. Anume aceasta, la modul cel mai general reprezintă, capacitatea țării în condițiile concurenței libere, de a satisface cerințele pieței internaționale, ceea ce prin urmare duce la sporirea bunăstării naționale.⁶ Definiția clasică atribuită competitivității unei națiuni se referă la capacitatea acesteia de a asigura cetățenilor săi pe termen lung un nivel înalt de trai.⁷ Sporirea și menținerea la un nivel înalt a standardului de viață a populației depinde în cea mai mare parte de productivitatea cu care sunt utilizați principalii factori de producție: forța de muncă și capitalul. Productivitatea, la rândul său, depinde de calitatea produselor și a altor caracteristici care determină specificitatea lor și costurile relativ joase, precum și de eficiența procesului de producție și a tehnologiilor utilizate.⁸

Când se vorbește despre competitivitatea unui sector sau a unei economii, se tratează conceptul în raport cu concurenții străini, adică analizând performanțele sale în comerțul exterior sau altfel zis, capacitatea industriilor (a întreprinderilor care o reprezintă) de a pătrunde piețele externe (sporirea exporturilor și a investițiilor străine directe) și de a face față concurenței. Numai în condițiile unei concurențe intense întreprinderile sunt stimulate de a-și eficientiza în permanență activitatea și de a produce bunuri de o calitate superioară și de a gestiona rațional costurile de producție. Succesul pe piața externă este un indicator important al acestor performanțe. Pe de altă parte, creșterea exporturilor și ISD au efect direct asupra creșterii productivității și, prin urmare, la creșterea economică. Sporirea exporturilor depinde atât de factorii care țin nemijlocit de mediul intern al întreprinderilor, adică care sunt specifici fiecărei entități, cât și de factorii de rang național cum sunt: resursele naturale, forța de muncă înalt calificată, infrastructură dezvoltată, politicile de stat eficiente⁹, valorile naționale, cultura, istoria ș.a. Astfel, datorită specificului fiecărei economii, industrii sau a unităților economice există o mare diferență între modelele ce asigură competitivitatea fiecărei; factorii care creează fundamentul competitivității într-o țară, pot fi nesemnificativi în alta.

⁶ Конкурентоспособность предприятия; Л.Н. Чайникова, В.Н. Чайников Тамбов. издательство Тгту 2007

⁷ http://www.competitiveness.gov.jo/competitiveness_concept.php

⁸ The competitive Advantage of Nations; Michael E. Porter, 1990.

⁹ De mai mult de 3 decenii Forumul Economic Mondial elaborează studii privind nivelul de competitivitate a țărilor lumii. În timp metodologia de calcul a evoluat, cel mai avansat indicator la care s-a ajuns și se utilizează începând cu 2004 este ICG (Indicatorul Competitivității Globale). Acest indicator se caracterizează prin-un grad înalt de complexitate și ține cont de fundamentele micro - și macroeconomice ale competitivității naționale.

Competitivitate unei națiuni nu înseamnă succesul exporturilor în fiecare industrie, sau chiar în marea majoritate a industriilor. În mod evident, nici o națiune nu poate asigura un surplus comercial în fiecare sector al economiei. Iar specializarea în anumite sectoare implică automat că altele vor înregistra performanțe mai mici în ceea ce privește ieșirea pe piețele internaționale. Printre toate națiunile, chiar și cele mai dezvoltate, nici una nu poate asigura succesul pe piața internațională a tuturor sectoarelor industriale. Astfel, autoritățile naționale ținând o creștere a competitivității naționale, trebuie să se axeze selectiv asupra acelor sectoare care prezintă un avantaj competitiv față de industriile concurente în străinătate sau care dispun de un potențial de creștere. Sporirea competitivității acestor sectoare vor constitui fundamentul creșterii bunăstării întregii națiuni.

„Încercând să explici "competitivitatea" la nivel național, apoi, e să răspunzi la o întrebare greșită. Ceea ce trebuie să înțelegem sunt determinanții productivității și rata de creșterea a productivității. Pentru a găsi răspunsuri, noi nu trebuie să ne focusăm asupra economiei în ansamblul său, ci asupra unor industrii specifice și segmente ale industriei.” (Porter 1990).” **Competitivitatea unui sector** reprezintă capacitatea întreprinderilor naționale de a obține un succes durabil față de concurenții străini, fără protecție sau subvenții. Conform savanților ruși - Л.Н. Чайникова și В.Н. Чайников, competitivitatea industriei presupune prezența condițiilor tehnice, economice și organizatorice pentru producerea și comercializarea produselor de înaltă calitate (cu un cost mai mic) care satisfac necesitățile unui grup potențial de consumatori. Competitivitatea industriei presupune existența avantajelor competitive asupra industriilor similare din străinătate, care pot fi reflectate prin:

- prezența unei structuri raționale ale industriei, unui grup de întreprinderi - lider foarte competitive, ce trag la nivelul său alte întreprinderi din ramură;
- baza tehnologică de producere și un nivel dezvoltat al infrastructurii industriale;
- un sistem flexibil tehnico-științific de producere și de cooperare comercială atât în cadrul industriei și în afara ei, un sistem eficient de distribuție a produsului.

O ramură industrială competitivă înglobează întreprinderi competitive la nivel interregional și internațional. La rândul său, o **firmă competitivă** este o firmă capabilă de a oferi produse și servicii mai eficiente și mai eficace decât potențialii concurenți. Acest lucru presupune un succes sustenabil pe piețele internaționale, fără protecție sau de subvenții. Se poate spune că într-adevăr vorbind despre competitivitatea națională, aceasta este creată în mare parte la nivel de unități economice – firme. Anume acestea concurează pe piață contribuind la creșterea productivității. Cu toate acestea competitivitatea la

nivel de industrie este de multe ori un indicator mai bun al « sănătății economice » al unei națiuni decât competitivitatea la nivel de întreprindere. Succesul unei singure firme poate fi dovada influenței unor factori specifici firmei, care sunt dificil sau chiar imposibil de a fi reprodusi. În același timp, succesul mai multor firme din cadrul unei industrii, este adesea dovada influenței unor factori specifici națiunii care ar putea fi extinși și îmbunătățiți. Pe de altă parte, este important de menționat că competitivitatea unei singure firme nu implică neapărat competitivitatea unei industrii (F. Blunck, 2006).

Factorii determinanți ai competitivității

Competitivitatea este un concept foarte complex și pentru a-l putea gestiona este foarte important de a înțelege factorii care îl determină. Teoriile clasice, vorbind despre avantajul comparativ al națiunii, îl explicau prin disponibilitatea factorilor de producție – resurse naturale, pământ, forță de muncă, capital. Însă odată cu dezvoltarea conceptului de avantaj competitiv, M. Porter oferă și un cadru conceptual mai complet privind factorii competitivității. El susține pe de o parte, că o națiune poate crea ea însăși noi factori mult mai avansați cum sunt: forța de muncă calificată, o bază tehnologică modernă e.t.c. Pe de altă parte el adaugă câțiva noi factori ce determină avantajul competitiv – care sunt cunoscuți ca Diamantul lui Porter, și anume: cererea internă; industriile din amonte și aval; strategia firmei, structura și rivalitatea. Acești patru determinanți, văzuți într-un sistem, formează mediul în care întreprinderile « iau naștere » și activează: disponibilitatea resurselor și abilităților necesare pentru dezvoltarea avantajului competitiv; informația care conturează oportunitățile de dezvoltare și direcțiile de alocare a acestor resurse; presiunea întreprinderilor de a inova și a eficientiza activitatea.

În acest sistem un rol important îl are guvernul care acționează ca un catalizator în încurajarea companiilor de a dezvolta avantajul său competitiv.

Competitivitatea este determinată nu numai de factori naționali, dar și de cei externi economiei naționale cum ar fi: ratele de schimb; tendințele și schimbările pe piața internațională; cadrul normativ comercial preferențial; costurile de transport ș.a. [L. Lachaal, 2008]

Modelul lui M. Porter a fost dezvoltat de mulți alți economiști. Într-adevăr, acest concept s-a dovedit a fi prea complicat de a fi explicat decât s-ar părea la prima vedere. Factorii care determină competitivitatea sunt mult mai multipli decât sunt prezentați în diamant. Economistii Philip Abbott and Maury Bredahl (1992) au analizat avantajul competitiv ca fiind rezultatul interacțiunii a mai multor factori:

- Dotarea cu factori de producție și resurse naturale;
- Tehnologia;
- Investițiile;
- Capital uman;
- Expertiza managerială;
- Caracteristicile produsului;
- Strategia firmei și structura industriei;
- Intrările;

- Marketingul și rețelele de distribuție;
- Infrastructura și externalitățile;
- Mediul de reglementare;
- Politica comercială.

ICG utilizat de către Forumul Economic Mondial în aprecierea nivelului de competitivitate al țărilor lumii, reprezintă cea mai avansată metodologie în acest sens și ia în calcul o multitudine de factori sau aspecte determinante ale conceptului complex de competitivitate, clasati în 12 categorii – numiți „piloni ai competitivității”. La rândul lor, acești 12 piloni corespund a trei categorii mari de factori care determină avantajul competitiv al țărilor la diferite nivele de dezvoltare:

Competitivitatea bazată pe factorii de producție :

- Sistemul instituțional;
- Infrastructura;
- Stabilitatea macroeconomică;
- Sănătatea și învățământul primar.

1. Competitivitatea bazată pe factori de eficiență:

- Educație superioară și training;
- Eficiența pieței bunurilor;
- Eficiența pieței muncii;
- Sofisticarea pieței financiare;
- Gradul de pregătire tehnologică;
- Mărimea pieței.

2. Competitivitatea bazată pe inovare:

- Sofisticarea afacerilor;
- Inovare.

Natura concurenței și a surselor de competitivitate diferă de la o țară la alta și de la un sector la altul. Prin urmare, pilonii analizați în Rapoartele de competitivitate a diferitor economii influențează diferit fiecare națiune, dar ei indică care sunt acele forțe care necesită o atenție deosebită la anumite etape de dezvoltare.

Bibliografie

1. Dung Sung Cho, Hwy –Chung Moon; From Adam Smith to Michael Porter; Singapore, 2000;
2. Franziska Blunck, What is competitiveness? Disponibil la: <http://www.caps.am/data.php/877.pdf> (accesat 25.08.2010);
3. L. Lachaal, La competitivită : Concepts, dăfinitions et applications. Disponibil la: <http://ressources.ciheam.org/om/pdf/c57/01600240.pdf> (accesat 25.08.2010);
4. Porter, M.. The Competitive Advantage of Nations, Free Press, McMüllan, New York, 1990;

5. Rugman Alan, D' Cruz Joseph; Fast Forward: Improving Canada's international competitiveness; Kodak Canada Inc, Toronto, 1991(pg. 12);
6. Rusu, Corneliu. Creșterea competitivității. Managementul performanței. București, 2008;
7. Л.Н. Чайникова, В.Н. Чайников. Конкурентоспособность предприятия; Тамбов. издательство ТГТУ 2007;
8. <http://mibes.teilar.gr/conferences/2007/poster/Dragomir-Vochita.pdf>;
9. <http://members.shaw.ca/compilerpress1/Anno%20Garelli%20CN%20Fundamentals.htm>;
10. <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=399>;
11. <http://www.industrie.gouv.fr/biblioth/docu/dossiers/sect/pdf/compet.pdf>.